

MIROLJUB

GODINA: III.

SOMBOR, 2000.

BROJ 3 (11)

SOMBOR

SLOBODAN KRALJEVSKI GRAD

1749

Sve manifestacije KUD-a "Vladimir Nazor" u 1999. godini
bile su u znaku velikog jubileja grada

Sombor i budućnost

Sombor je prošle godine obilježio 250 godina od proglašenja slobodnim kraljevskim gradom. Sjaj tog značajnog jubileja prigušila su ne samo ratna zbivanja, već i činjenica da grad propada iz godine u godinu.

Mnogi su ostali bez posla, a mladi odlaze "truhom za kruhom". Sve češće se ljudi pitaju: do kada će ovo trajati? Do kada ćemo plaćati tasku (kaznu) za izlazak iz države. Iz Hrvatske se u Mađarsku ulazi samo uz osobnu iskaznicu. Mađarska se priprema za ulazak u Europsku uniju, a to nam može donijeti i uvođenje viza za ulazak u Mađarsku.

Sombor leži na tromeđi triju država. Taj položaj će gradu omogućiti oživljavanje proizvodnje, trgovine, turizma jednog dana kada se stvore uvjeti da i mi granice prelazimo s ličnim kartama. Dugogodišnja suradnja između Sombora i Baje mogla bi se aktivirati i proširiti na Somboru obližnje gradove: Pečuh i Osijek. Budućnost Europe je ukidanje granica među ljudima, a ne u podizanju istih.

Trst je vrlo dobro iskoristio položaj pograničnog grada; zašto to i Sombor ne bi pokušao?

Urednik

Tri godine od izlaska prvog broja "Miroljuba"
Uredništvo: Josip Pekanović, Antonija Čota, Zoran Čota,
Alojzije Firanj, Cecilija Miler, Ivan Burnać, i Franjo Krajniger

ZAHVALNICA

- za dužionicu -

Žanju se žita s naših ravnic
ta zrnca sitna u kruhu bilom,
Bože velemožni, blagoslovi kruh novi
i nahrani nas svojim Tilom.

Od zrna sitna i plodnih njiva
marljiva rada i znojnih ruku
došli smo danas u Tvoj dom, Bože,
blagoslovi nam ovu seljačku muku.

Oče naš, svetimo ime Tvoje
i prinosimo TI krušac sada,
blagoslovi nam ovu žetvu
i Tvoj blagoslov nad nama da vlada.

U tiskobi ovoj u vrimena teška
kad Tvoje ime uzalud se čuje,
podari nam, Bože, razum i milost
da se Tilo Tvoje u kruhu štuje.

Ni kukolj, Bože, ne odbi od sebe
jer i on lip je kraj žitnice rodne,
u plodnoj zemlji Bačke nam naše
nek i kukolj cvati kraj žitnice plodne.

Očuvaj nas, Bože, od suše i leda
i nevolja raznih i strašnoga rata,
podari nam milost da ljubav procvati
čovik u čoviku da vidi svoga brata.

Cecilija Miler

VOJVODINA

Pojte pismu sićani slavuji
u ravnici što tiho talasa,
gdi pčelica vridna tiho zuji
i gdi žuti klas pada do klasa.

Tu i vranči razigrani jure
vitar oštru njevu grivu nosi,
tu Bunjevac svoje gnjizdo svijio
britkom kosom padaju otkosi.

Tu tambura sa napetom žicom
svojom pismom razgalljuje tuđu,
pisma s' ori sve do rane zore
sunce šara plavim nebom duđu.

Tu i slikar svoje dilo stvara
sa paletom svih duginih boja,
tu se ljubav u srcima nosi
to je draga Vojvodina moja.

Cecilija Miler

GROFOVI ZA PLUGOM BARUNICE U PAPUČAMA

Sa brojnim Slavenima koji među prvima nastanjuju područje današnje Bačke možemo naći one koji su ovamo došli donoseći svoje posebne privilegije (plemstvo) iz krajeva odakle su došli (kvarnersko primorje, Dalmatinska zagora, Lika, Bosna, Gorski kotar ...). Kasnijim doseljavanjem, naročito Mađara, broj plemića se povećava a i ostalog neplemičkog (plebs) življa.

Plemstvo jest manjina koja vlada u određenom režimu. Plemić je nosilac plemićke titule (ili titula) koje su raspoređene po određenom rangu a dodjeljuje ih vrhovni plemić, monarh, za izvanredne zasluge. Plemstvo je nasljedno (osim svećeničkog). Dodjelom plemićke titule dodjeljuje se nosiocu posebno značenje plemstva, GRB I GRBOVNICA (armal). Riječ "grb" Slave- ni su primili od njemačke riječi "Die erbe", što znači nasljedstvo.

Prve grbove donijeli su ratnici na svojim štitovima na povratku iz I. križarske vojne (1099), ali se najstariji grbovi javljaju nešto kasnije (1130), u Južnoj i Zapadnoj Njemačkoj, Flandriji, Južnoj i Sjevernoj Francuskoj i Engleskoj. U rukopisnim vrelima prvi grbovi se spominju 1127. godine, a na pečatima 1131. godine. Do početka 13. stoljeća pravo nošenja grba osim vladara imaju velikaši i općenito plemići, a u 13. stoljeću ističu svoje grbove i gradovi, trgovišta, općine, crkvene vlasti, odnosno prelati.(1)

U južnoslavenskim zemljama grbovi se najprije javljaju na kamenitim spomenicima primorskih i istarskih gradova (Bašćanska ploča, zvonik sv. Lucije u Jurandolu kod Baške, Otok Krk u XI. stoljeću), zatim u Sjevernoj Hrvatskoj, a koncem XIII. stoljeća javljaju se i grbovi hrvatskih plemića Šubića. Uporaba grbova kao obiteljskih i rodovskih simbola prodrla je iz sjeverne i južne Hrvatske u Bosnu u XIV. stoljeću putem banova iz kuće Kotromanića, u Hercegovinu u XV. stoljeću istodobno kada i u Srbiju putem veza despota Brankovića sa ugarsko-hrvatskim kraljevima. Dolaskom Turaka u ovim krajevima prestaje uporaba grbova.

O plemstvu Bunjevaca nalazimo zapise kod nekolicine autora(2) (doduše, ponekad i oprečne), ali uglavnom kao nabrojane plemićkih obitelji, sa nosiocima.

Doseljavanje plemićkih obitelji u Nemeš Militić

U feudalnom poretku i ustrojstvu države plemići su imali određene privilegije, naročito pravo osobne slobode, neposredno su odgovorni bili samo monarhu, oslobođeni su poreza i drugih podaničkih nameta, imali su pravo pružanja otpora. Plemići nisu mogli biti tjelesno kažnjavani, imanje im nije moglo biti oduzeto bez sudske odluke, sami su predvodili vojsku za vrijeme vojnih pohoda, imali su nasljedno pravo sudovanja svojim podložnicima. Uz plemićku titulu najčešće ide i posjed (nobiles possessionati), no bilo je i nižeg plemstva bez posjeda takozvanog "domini terrestes" (gospodari zemlje) a razlikovali su se od kmetova koji su imali samo pravo korištenja posjeda (dominium utile).

Među plemićima, bačkim Bunjercima, bilo je onih koji su svoju povlasticu donijeli izvan i onih koji su je stekli u borbama u Podunavlju. Tijekom Mohačke bitke 1526. godine mnogi Hrvati su došli pod vodstvom hrvatskog bana Krste Frankopana koji je poslije slavne pobjede nad Ufter-pašom kod Jajca u Bosni, doveo svoju vojsku u Mohač. Poslije strašnog poraza u Mohačkoj bitci mnogi su ostali u Podunavlju "sigurno kod svojih

srodnika, mira i pokoja tražili", kako navodi Ivan Antunović u svojoj Raspravi.(3) Sačuvana je Matična knjiga krštenih iz 1687. godine koja je potvrda, kako navodi Ištvan Ivanji, da su svi krštenici bili Hrvati što dokazuju i prezimena: Sučić, Marčetić, Kajić, Vujević, Parčetić, Vuković, Kopilović, Knezović, Blesić, Bošnjak, Malagurski ... (4)

Subotički graničari dobili su goleme zemljišne prostore, koje su im sa ostalim privilegijama po ukinuću Vojne krajine (1741.

Detalji iz kuhinje Hrvata Bunjevaca u Bačkoj
Foto: Marija Horvat

uslijed zahtjeva i pritisaka Ugarske) ukinute, odnosno smanjene proglašenjem Povelje o proglašenju grada slobodnim komornim gradom (trgovište). Došlo je do žestokih nesporazuma i sukoba između plemenitaša i vođa građanske-buržoaske struje. Tijekom 1748. ovaj spor je kulminirao pa je delegacija plemića koju su zastupali Ivan Vojnić i Grgo Vidaković u pregovorima grada Subotice i Kraljevske Ugarske komore, zastupala interese plemića. Ugovorom koji je sklopljen, plemićima su bila dodijeljena 4 odbornička mjesta, ali su u davanju poreza bili izjednačeni sa neplemićima. U poznu jesen 1748. nezadovoljni plemići iselili su iz Subotice i među prvima nastanjuju područje današnjeg Svetozar Miletića, koji već 1750. godine dobija jedinstveni naziv NOBILITARI POSSESSIONE MILIČIĆ (plemićko mjesto), odnosno COMUNITAS NOBILIUM (plemićka općina) koju čine Hrvati (Dalmatae) i ugarski plemići (iz Subotice i Sombora) i drugi živalj (neplemići).

Osim golemih privilegija koje se odnose na pravo da ne daju konačište za vojsku, te poseban sustav sudbovanja, neke osobite privilegije nisu pružene plemićima. Većinom su sami obrađivali zemlju, raskrčivali šume i šikare. Zemlja koju su plemići dobili nije odmah bila njihovo vlasništvo. Jedno vrijeme su plaćali zakup carskoj komori, da bi 1803. godine austrijski car i ugarski kralj Franjo I. svojom darovnicom obdario 36 rodova u mjestu (156 obitelji) sa oko 11.000 jutara u potpuno vlasništvo (župnik je dobio 100, a učitelj 50 jutara na korištenje). Iz darovnice cara Franje I. nemešmilitičkim plemićima iz 1803. godine (Istorijski arhiv u Somboru), zemljišne posjede su dobili: Ivan Cintula, Simeon Piuković i sinovi, Petar Alaga, Josip Ivanić, Jožef Horvat, Janoš Radić, Jakov Mandić, Adam Barašević, Mihajlo Marković, Petar Knezi drugičije Semenović, Benedikt Vidaković, a od mađarskih obitelji to su plemenitaši: Ištvan Hajnal, Laslo Pal, Jožef Zorad, Đerđ Berko, Jožef Kočiš, Laslo Litvai, Đerđ Mačuš, Mikloš Doža, Jožef Nađ, Adalbert Odri, Andraš Molnar, Pal Bagi, Ištvan Černuš, Mikloš Kanjo, Đerđ

Uzgoj ovaca je još uvijek prisutan na bunjevačkim salašima
Foto: Marija Horvat

Kunsabo, Ištvan Lacko, Mihalj Alfeldi, Mihalj Burza, Ištvan Kermendi, Janoš Klinovski, Janoš Bajči. Plemenitašima ova zemlja nije darovana nego su je otkupili i time nadalje zadržali pravo samostalne općine Bačke županije. Jedino su morali poštovati kapetana kao predstavnika mjesne vlasti. Plemići su postali suvlasnici sela, općine, vlasništvo je bilo nasljedno i imali su pokroviteljstvo nad crkvom.

Plemićke obitelji

Prema vremenu sticanja plemstva možemo izvršiti grupiranje u tri skupine. Doduše, gruba podjela, ali uglavnom vezana za značajne događaje iz povijesti ovih krajeva i naroda uopće.

U prvu skupinu hrvatskih plemićkih obitelji ubrajamo one čije plemstvo datira od 1446. do 1688. godine, a to su ove obitelji: Knezi, Ivanković, Prčić, Adamović, Radić, Mandić, Kovačić, Martinković, Šošarić, Tomašić ...

Drugu skupinu čine obitelji koje su zadobile plemićke titule od 1690. do 1699. godine, a među njima su obitelji: Barašević, Marković, Sučić, Vidaković, Vujević, Manić, Grškalović, Kajić, Đelmiš, Šišković.

Treću skupinu čine obitelji koje su plemstvo zadobile tijekom 1700-tih godina poput obitelji: Horvat, Barić, Šomošić, Alaga, Ivanić, Stipanović, Bukvić, Vojnić, Piuković, Pilasanović, Guganović, Nimčević, Sarić, Parčetić, Volarić, Vuković, Perčić, Babić, Blesić, Miković, Ambrozović, Bošnjak, Lučić, Markulin, Orčić, Strilić, Fratričević, Kopunović, Milašin, Novaković, Rudić, Latinović.

Četvrtu skupinu čine obitelji koje su dobile plemstvo 1800. godine, a to su obitelji: Josić, Jakobčić, Kujundžić.

PRVA SKUPINA

Najstarije hrvatsko plemstvo jest plemstvo obitelji (sada) KNEZI iz požeško-virovitičke županije, zadobijeno u trećoj godini vladavine Matije Korvina (1443. do 1490.), sina Janka Sibirjanina. Godine 1771. vršena je temeljita provjera plemstva pa je u dokumentu tom prilikom sačinjenom navedeno da je obitelj Knezi alias de Semenović prikazala grbovnicu Matije Korvina.(5) Pogrešni su zaključci po kojima se vodi da plemićka titula ove obitelji datira iz 1610. godine (Ante Sekulić) (6), ili 1753. kako

tvrdi Mijo Mandić (7), na ovu grešku je ukazao i Tomo Vereš (8) u svojim studijama. Poznato je da je do provjeravanja plemstva dolazilo u više navrata, naročito 1755. godine, 1771. godine, 1796. godine i 1798. godine. O jednoj takvoj provjeri iz 1775. godine postoji i originalni dokument u zbirci autora gdje je plemstvo dokazano izvjesnom "ANTONIUSU KNEZY ALIAS SZEMENOVICS". Pripadnike ove velike obitelji susrećemo pod raznim nazivima: Semenović, de Semenović, Knezović, Knežević, Knezi i Knezy. Prema popisu iz 1715. godine (preuzeto od Ivan Antunović, Rasprava...), među stanovnicima grada Baje nalazimo one sa prezimenom Knežević, ali i prezimenom Knez, a među stanovnicima Šanca Martonskog izvjesnog Ivana Šubića. U matičnim knjigama iz 1753. nailazimo na "Knezoviće", a tek od 1757. godine pored Knezović susrećemo i prezime oblika Knezi.

Raskoljeni štit u plavom Sveti Juraj ubija zmaja, u crvenom zlatni lav sa žezlom u desnoj šapi i krznom na glavi. Iznad štita kaciga "turnirska" (karakteristika grbova iz druge polovice 14. do konca 15. stoljeća). Na vrhu kacige, čuvar grba zlatna kruna sa tri šiljka i pet bisernih kuglica. U kruni zlatni lav sa žezlom u desnoj šapi i krunom na glavi. Uspravljen. Grb rese plaštev, desno plavo-srebrni, a lijevo crveno-zlatni. (Plavo-srebro je karakteristika hrvatskih, a crveno-zlatno dalmatinskih grbova).

Originalna grbovnica i grb bili su u vlasništvu obitelji Knezi Stipana - Ješkinoz iz Svetozar Miletića, ali je koncem II. svjetske vojne u strahu od uništenja predana na čuvanje obitelji Knezi Lehela iz Budimpešte gdje se i sad nalazi.

OBITELJ IVANKOVIĆ posjeduje potvrdu o plemstvu od cara Maksimilijana iz 1576. godine. Godine 1650. plemstvo je potvrđeno u županiji Nograd, a u Bačkoj 28. travnja 1744. godine. Isto Ante Sekulić, ali i Mijo Mandić u navedenim djelima pogrešno uzimaju 1744. godinu kao godinu kada je plemstvo zadobijeno. Potomci ove obitelji i danas žive u Svetozar Miletiću.

DRUGA SKUPINA

Čine je grbovi koji datiraju od 1690. do 1699?*. godine. Period je to velikih bitki sa turskim osvajačem. Turci su 1521. godine zauzeli jugoistočni dio Srijema, gradove: Mitrovicu, Zemun, Slankamen i Karlovce. Godine 1526. čete Sulejmana II. zapodjenuše Petrovaradin, Ilok, Vukovar i Osijek. Tek koncem 17. stoljeća istjeraše Turke (pobjeda carske vojske kod Virovitice 1684. godine, Slankamena 1691. godine i Sente 1699. godine). Turci su bili prinuđeni mirom u Karlovcima odreći se vlasti.

GRB OBITELJI SUČIĆ

U modrom na zelenom polju vojnik sa sabljom krivošijom u desnoj ruci isukanoj na bijelom konju u pokretu. Iznad štita kruna sa pet šiljaka i isto toliko bisernih kuglica.

Plemstvo obitelji Sučić zadobio je zapovjednik Subotice i graničarski kapetan Luka Sučić 1690. godine. Plemstvo je potvrđeno u Bačkoj županiji 1718. godine. Prema darovnici o Pačiru dobili su 1810. godine pridjevak de Pascer. Začetnik obitelji Luka Sučić porijeklom je iz Bosne i bio je predvoditelj seobe u 17. stoljeću. Potomci ove obitelji žive u Subotici i

Zagrebu, bilo kao Sučić, bilo kao Sučić-Pačirski.

GRB OBITELJI VIDAKOVIĆ

U modrom na zelenom polju vojnik u crvenom odijelu sa perjanicom i sabljom krivošijom u desnici i odsječenom glavom u ljevici. Iznad štita kruna sa pet šiljaka i pet bisernih kuglica. Juraj Vidaković (Đuro - prema Miji Mandiću, odnosno Juro prema I. Ivanjiju), jedan od predvoditelja seobe zajedno sa kapetanom Sučićem zadobio je plemstvo po darovnici cara Leopolda 1690. godine. Plemstvo se odnosi na suprugu mu Mariju Bošnjaković, kćeri Martu i Katarinu i braću Ivana, Baltazara, Marka i Matiju, te Ivanovu djecu: Đuru, Antuna, Anu i Luciju i Baltazarovog sina Stjepana. Ovo plemstvo je proglašeno u Bačkoj županiji 1718. godine. Prema Petru Sučiću Juraj Vidaković je bio zapovjednik Bača. Potomci ove brojne obitelji žive u Lemešu, Zagrebu i Somboru. Godine 1803. izdata je darovnica o posjedima u Lemešu.

GRB OBITELJI VUJEVIĆ

Normanski štit na plavom šiljku, zlatna kruna sa tri šiljka. U zelenom desna mišica sa sabljom krivošijom na koju je nataknuta turska glava. Iznad štita turnirska kaciga sa krunom od tri šiljka. Grb resi plašt desno crveno sa srebrnim, a lijevo plavo-srebrne boje. Dana 31. ožujka 1690. u Luksemburgu zadobili su plemstvo Grgur Vujević, žena mu Anđela Vukčić i sinovi Ivan, Juraj, Jakov, Mihovil i Petar. U Baji je ovo plemstvo proglašeno 1719. godine, a u popisu bačkih plemića iz 1754. do 1755. ubilježeni su Andrija, Juraj, Mihovil, Luka i Tomo Vujević. Obitelj je dobila potvrdu plemstva 1801. godine i darovnicu o posjedima u Lemešu 1803. godine. Potomci ove obitelji žive u Baji, Bačkom Bregu, Bajmoku, Somboru, Svetozar Miletiću, Subotici i Zagrebu.

ŠIŠKOVIĆ

Ovo je drevna hrvatska obitelj iz Baranje. Plemstvo su zadobili Franjo i Lovro Šišković, a proglašeno je 1693. godine u Hrvatskom Saboru. Godine 1718. obitelji Šišković dodijeljeno je ugarsko plemstvo, 1756. godine ugarsko grofovstvo i barunat. Obitelj je imala posjede u okolici Subotice.

GRAŠKALOVIĆ

Ova obitelj je zadobila najviše plemstvo i bila je jedna od najmoćnijih, ali je nažalost izumrla. Donacijsko plemstvo obitelj je dobila 1694. godine, ugarski barunat 1732. u Luksemburgu, a ugarsko grofovstvo u Beču 1784. godine. Antun Graškalović dobio je kneževstvo austrijskih nasljednih zemalja i Svetog Rimskog carstva (Njemačkog) "sotim i bajsko, baškutsko i garsko dobro".

KAJIĆ

Ova obitelj plemstvo je dobila 1698. godine, a potvrđeno je u Bačkoj županiji 1699. godine. Ova obitelj ima isti grb kao i KAIĆ čije plemstvo datira iz 1796. godine. Potomci ove obitelji žive u Baji, Bajmoku, Lemešu, Subotici, Somboru, Novom Sadu.

ĐELMIŠ

Plemstvo je dobio Petar Đelmiš 1699. godine u Luksemburgu. Ogranci obitelji žive u Subotici, pa se podatak Mije Mandića o plemstvu ove obitelji koje datira iz 1798. može smatrati pogrešnim.

Nadam se da smo povijesno opravdali uvrštavanje ovih plemićkih privilegija u tzv. drugu skupinu. Heraldički je to jasno iz izloženih grbova. Uglavnom su to jednostavni grbovi bez pretjeranih ukrasa i svi sadrže sablju krivošiju u desnici tipičnu za tzv. bosanske grbove, sa izuzetkom grba obitelji Vujević koji po svom izgledu podsjeća na ranije dobijene grbove, pogotovo jer u plaštovima ima obilježja tipična za hrvatske i dalmatinske grbove. To, zajedno sa plemstvom obitelji Graškalović i Šišković, govori u prilog da su mnoga od navedenih plemstava starija, ali do sada nema sačuvanih podataka o tome.

TREĆA SKUPINA

Poslije potpisanog mira u Karlovcima Turci su zadržali još jugoistočni dio Srijema gdje su se odrekli vlasti tek mirom u Požunu 1718. godine. Godine 1745. stavila je Marija Terezija ove krajeve (i one iz mira u Karlovcima) pod vlast hrvatskog bana i time ih sjedinila sa Hrvatskom ustrojivši tri županije: Požešku, Virovitičku i Srijemsku. Period je to kada su za vojne zasluge plemstvom obdareni mnogi Hrvati.

GRB OBITELJI HORVAT

U plavom nordijskom štitu dvo-repi zlatni lav sa krunom. Iznad štita kaciga na kopču sa krunom u kojoj stoji vojnik u plavom sa uzdignutom sabljom krivošijom, u desnici okružen krilima labuda. Plaštevima plavo-srebrni, s desne, i crveno-srebrni sa lijeve strane štita. Plemstvo je ova obitelj zadobila 1711. godine u Peštanskoj županiji. Obitelj je imala posjede u Lemešu, gdje i danas žive potomci.

GRB OBITELJI RUDIĆ

Razdijeljen štit. U sredini u zlatnom polju na bijelom konju vojnik u crvenom sa isukanom sabljom krivošijom u desnici. Gore u plavom desno zlatno sunce i srebrni polumjesec lijevo. Iznad štita turnirska kaciga sa krunom od tri šiljka i pet bisernih kuglica. Iznad krune muška desnica sa sabljom krivošijom. Plašt desno plavo-zlatni, lijevo crveno-srebrni.

Obitelj potječe iz Dalmacije, a plemstvo je od Marije Terezije 1755. godine dobio Krištifor Rudić. Obitelj je imala posjede u Subotici, Aljmašu i Kumbaji. Josip Rudić Aljmaški zadobio je austrijsko barunstvo 1854. godine. Obitelj je izumrla.

GRB OBITELJI LATINOVIĆ

U plavom zlatni lav sa istaknutom crveno-bijelom zastavom. Iznad štita turnirska kaciga sa krunom od tri šiljka i pet bisernih kuglica. U kruni vojnik u plavom sa žezlom u desnici. Plašt desno plavo-zlatni, lijevo crveno-

-zlatni. Stjepan i Danijel Latinović dobili su plemstvo 23. rujna 1719. godine. Stekli su posjed Bordoš 1725. godine pa su dobili pridjevak Bordoški u Beču 1747. godine. Petar je bio bački podžupan i kraljevski savjetnik. Sinovi mu iz drugog braka sa Anom Brnjaković stekli su posjed Kačmar. Obitelj je bila među najbogatijima ne samo u Podunavlju nego i u Ugarskoj.

Grbovi iz ove skupine odlikuju se doduše većom stilizacijom i ukrasima, ali u osnovi imaju karakteristike bosanskih grbova, osim grba obitelji Latinović.

ČETVRTA SKUPINA

KUJUNDŽIĆ

Plemstvo je zadobio Josip Kujundžić i žena mu Elizabeta (služenik u Baji) 1835. godine. Kralj Ferdinand V. dao im je plemstvo sa pridjevom "Lemeški". Posjed im je bio u Lemešu, kasnije u Subotici, gdje i danas žive potomci ove obitelji.

Dade se zaključiti da se ovdje radi o obiteljima boljeg imovnog stanja koje su obrađivale zemlju u zakup ili su njihovi pojedini članovi obnašali javne funkcije te im je stoga omogućeno sticanje plemstva pa time i otkup dobara. Raspadom Austro-Ugarske monarhije i stvaranjem Kraljevine SHS na našem području 1918. godine ukinuto je pravo podjele grbova po vladaru i sva plemićka prava i privilegije. U novoj državi pored državnog postoje samo još grbovi gradova, trgovišta i općina.

1. Vidi: Bartol Zmajić, Heraldika, Školska knjiga, Zagreb 1971.
2. Mijo Mandić, Bunjevačko plemstvo (Subotička Danica, 1927, br. 45, str. 40-45. V. A. Duišin, Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, Zagreb 1938. i 1939; Ante Sekulić, Narodni život i običaji Bačkih Bunjevaca, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knjiga 50, JAZU, Zagreb 1986; Tomo Vereš, Bunjevačko pitanje danas, Subotica 1997, str. 87, Institut "Ivan Antunović
3. Ivan Antunović, Razprava podunavskih i potiskih Bunjevcih i Šokcih, II. izdanje, Općinski glasnik, Sombor 1930.
4. István Iványi, A határország szerezése 1686-1703.
5. Popis nemešmiletičkih plemenitaša iz 1771., Istorijski arhiv Vojvodine, Sremski Karlovci.
6. Ante Sekulić, nav. dj.
7. Mijo Mandić, nav. dj.
8. Tomo Vereš, nav. dj.

Divovka prid udaju - mlada Bunjevka u šokačkoj nošnji Bošnjak Filipa Marija 1934/35. godina u Somboru

STEVAN POZDER

Živa legenda somborskog nogometa

U ličnosti **Stevana Pozdera**, nogometaša i nogometnog trenera, sada zaslužnog umirovljenika, ali još uvijek aktivnog učesnika nogometnih zbivanja u zemlji i inozemstvu, Sombor je imao i ima živu nogometnu legendu.

Rođen je u Somboru na Veliku Gospojinu, 15. 8. 1929. od oca Josipa i majke Marije r. Beretić. Odrastao je u Somboru, u dijelu grada po nazivom Selenča u Dalmatinskoj ulici, gdje je i

načinio prve nogometne korake braneći boje svoje ulice i dijela grada Sombora. U svojoj bogatoj karijeri još od rane mladosti osjećao je da će mu nogomet činiti sastavni dio života, što se u potpunosti i ostvarilo. Počeo je vrlo rano igrati, i to 1943. godine za ZTK u podmlatku gdje ga je primijetio i angažirao tadašnji poznati nogometaš i trener G. Albert. Igrao je zatim i u NK "Bačka" Sombor, "ŽAK"-u Sombor, "Spartaku" iz Subotice, somborskom "Radničkom". Pozder je igrao desnu polutku, lijevo i desno krilo, bio je vrlo brz, pucao sa obje noge, udarac mu je imao specifične efeje što mu je još prije 40 godina omogućavalo da daje golove iz kornera. Godine 1952. igrao je za reprezentaciju "Željezničara" i osvaja sa ekipom prvo mjesto u Europi za Jugoslaviju, u Belgiji u Briselu.

Dobijao je Pozder pozive za "Proleter" u kome je igrao jedno vrijeme u Zrenjaninu. Zvali su ga "Crvena Zvezda", "Dinamo" i "Hajduk", ali nije se odlučio, ostao je vjeran Somboru, do 1963. godine. Igrao je punih 20 godina nogomet, a od 1963. do 1985. godine bio je trener brojnim ekipama: "Rudara" iz Kaknja, "Čelika" iz Zenice, "Sloge" iz Doboja, "Borca" iz Travnika, "Mure" iz Murske Sobote, "FAP"-a iz Priboja, "Radničkog" iz Sombora, "Vlaznima" iz Đakovice, "Novog Pazara", "Radničkom" Bajmok.

Dobrog zdravlja, raspoložen, Pozder živi u svojoj kući u Somboru okružen svojom djecom i unučadima očekujući da netko od njegove obitelji krene istim putem.

Na kraju ovog i na početku 21. stoljeća valja se prisjetiti ovakve veličine iz Sombora, nogometaša i nogometnog trenera, **Stevana Pozdera**.

Stipan Pekoć

INTERNET

WWW.
tippNet
.CO.YU

Internet provajding

Prodaja računara

tippTopp
System

Instalacija i održavanje računarskih mreža

Pojedinačni i grupni kursevi

(Windows, Word, Excel, Internet)

☎ (024) 555-765 Braće Jugovića br. 5. Subotica

e-mail: support@tippnet.co.yu

U MOM KRAJU

U mom kraju poznato mi
svaka njiva, svaki trn
poznato mi od malena
svaki salaš, svaki žbun.

Poznato mi od ditiinjstva,
svaka staza kraja svog,
oranice naše plodne
što nam dade dobri Bog.

Poznato mi vrlo dobro
svako drvo, svaki panj,
i kraj bare na obali
stara vrba i jablan.

Ja poznajem svako biće
što tu diše friški zrak,
u mom kraju ne plaši me
gusta tama niti mrak.

Od mog rođenog salaša
poznat mi je svaki kut,
i od modrog jorgovana
svaki svitak, svaki prut.

Poznata mi svaka ruža,
što zalivam cili maj,
zato ljubim od sveg srca
taj moj mili rodni kraj.

Manda Matarić r. Karas

*/Tiskano u "Našem kalendaru"
za 1944. godinu/*

Berežani u Đakovu

MALI OGLASI

Bošnjak Marija r. Cigić Parčetić iz Sombora, Gradina, salaš 96 prodaje svoj salaš sa zemljom oko salaša u Somboru na navedenoj adresi. Salaš se nalazi kod kapelice sv. Antuna. Upitati na tel. 025/34-264

Cigić Parčetić Stipan, iz Sombora, prodaje svoj salaš sa okopom i zemljom oko salaša koja izlazi na asfaltni put sa zemljom oko salaša, Gradina 45. Upitati na tel. 025/34-264

Oba salaša sa zemljom mogu se i mijenjati za adekvatnu kuću ili stan u Somboru.

MIROLJUB (izlazi 4 puta godišnje). Izdaje Kulturno-umetničko društvo "Vladimir Nazor", 25000 Sombor, Venac Radomira Putnika 26. tel. 025/38-173.

Uredništvo: Josip Pekanović - glavni i odgovorni urednik, Antonija Čota - zamjenik glavnog urednika, Franjo Ivanković - tehnički urednik, Cecilija Miler, Alojzije Firanj, Franjo Krajniger, Zoran Čota, Ivan Burnać. Prijelom teksta: mr. Ervin Čeliković.

List je registriran u Ministarstvu za informacije Republike Srbije broj 2583 / 3. 02. 1998.

Tisak: Štamparija "GLOBUS" Subotica, Otmara Majera 10, tel. 024/551-202.

E-mail: Miroljub@tippnet.co.yu

Web strana: tippnet.co.yu/media/miroljub

Naklada: 850

Alojzije Firanj
podnosi izvještaj o radu društva

ODRŽAN SABOR DRUŠTVA

Redovito zasjedanje Sabora KUD-a "Vladimir Nazor", najvišeg organa Društva, održano je 14. 05. 2000. godine u maloj sali. Predsjednik Društva **Alojzije Firanj** otvorio je Sabor pozdravljajući prisutne članove Društva i goste među kojima je bila generalna konzulica Republike Hrvatske u Subotici **dr. Jasmina Kovačević**. Izabrano je radno predsjedništvo za vođenje Sabora. Predsjedavajući je bio **Franjo Krajninger**, a uz njega **Antonija Čota** i **Antun Knežević**, a zapisničar **Pavle Matarić**.

Izvještaj o radu Društva i njegovih organa u proteklom periodu između dva Sabora podnio je tajnik Društva **Zoran Čota**. Izvještaj o materijalno-financijskom poslovanju Društva podnio je **Petar Krajninger**, a **Stana Matarić** podnijela je izvještaj Nadzornog odbora o načinu poslovanja. Podnijeti izvještaji su usvojeni bez primjedbi. Za novog člana Upravnog odbora Sabor je izabrao **Antuna Kneževića**.

Uspješnom radu Sabora doprinijele su sugestije i prijedlozi članova Društva.

Z. Č.

dr. Jasmina Kovačević - generalna konzulica
Republike Hrvatske u Subotici
Fotos: M. Matarić

Članovi Društva na saboru

NOVOSTI U DRUŠTVU

Ove godine se pristupilo renoviranju nekih prostorija našeg Društva. Prvo su uređene tri sale na katu. Nakon dugo vremena pristupilo se krečenju i maljanju, a u dvije sale u kojima se održavaju izložbe postavljen je tepison. U jednom kutu je postavljen mini bar, a u drugom je ograđen kancelarijskim prostor sa plakarima i vitrinama gdje je postavljen računar sa pratećim uređajima i telefaksom. Radi priključenja na internet, uvedena je nova telefonska linija. Zatim je obavljeno krečenje jednog dijela dvorišne fasade, kuhinje i velike sale. U pripremi je obnavljanje parketa u velikoj sali.

J. P.

GLOBUS

ŠTAMPARIJA BRZE USLUGE

Vlasnik: **Blaško Gabrić**

24000 Subotica, Otmara Majera 10
Tel./fax: (024) 551-202, 553-142

SA BOGATIM PROIZVODNIM PROGRAMOM
I 2000. GODINE SA VAMA:

- Vizit karte
- Plakati
- Katalozi
- Obrasci
- Prospekti
- Nalepnice
- Knjige
- Novine
- Pozivnice
- Kartonska ambalaža
- Papirna ambalaža
- Ostali proizvodi po narudžbi

KUD "VLADIMIR NAZOR" NA "ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA"

U slavanskom gradu Đakovu u Republici Hrvatskoj od 28. 06. do 2. 07. 2000. godine održana je kulturna manifestacija smotra folklor Slavonije i Baranje, 34. ĐAKOVAČKI VEZOVI.

Različiti sadržaji i bogatstvo ponude privukli su veliki broj gledatelja i medijsku pozornost, uz sudjelovanje više od 3.000 osoba. Uz ostale na smotri je bilo 58 društava pretežno iz Slavonije i Baranje, kao i svih krajeva Hrvatske. Gosti "Vezova" došli su iz Kanade, Slovačke, Mađarske, Bosne i Hercegovine, Bjelorusije, Makedonije i SR Jugoslavije. Iz naše zemlje nastupili su KUD "Silvije Strahimir Kranjčević" iz Bačkog Brega, HKPD "Matija Gubec" iz Tavankuta i KUD "Vladimir Nazor" iz Sombora. Na ovoj smotri naše Društvo je gostovalo posljednji put prije 10 godina.

Somborske "kraljice" na ulicama Đakova

Naš boravak u Đakovu trajao je dva dana: 1. i 2. srpnja na centralnom i završnom dijelu smotre. Smještaj smo imali po obiteljima u posavskom selu Gundinci kod ljubaznih domaćina članova KUD-a "Vesela Šokadija". Ljetna pozornica u Strossmayerovom parku uz katedralu baziliku sv. Petra središte je događanja. Smjenjuju se skupine, pjesme, plesovi, običaji, narodne nošnje i vezovi. Program traje do kasnih večernjih sati uz prepuno gledalište. Naše Društvo je imalo dva veoma zapažena nastupa u tom predivnom ambijentu. Često smo bili pozdravljeni od gledatelja burnim pljeskom. Članovi Folklorne sekcije uz muzičku pratnju naših tambu-

raša izveli su bunjevačke igre iz Sombora i okolice u koreografiji **Dragana Kubatova**.

Centralni događaj "Đakovačkih vezova" 2000. bila je veličanstvena povorka svih sudionika 34. smotre koja se u pravoj vrelini ljeta kretala ulicama Đakova do katedrale kao neka pokretna izložba nošnji, boja i vezova. Duž cijelog puta orila se pjesma i zastajalo se za igru uz razdragano pozdravljanje brojnih gledatelja. Povorku su predvodile mažoretkinje uz veliki orkestar limene glazbe. Za njima su slijedila kulturno umjetnička društva sa natpisima svih 58 sudionika smotre. Na kraju 25 svatovskih zaprega sa upregnutim konjima okićeni cvijećem, vezenim jastucima i peškirimima, ponjavcima, kao nekad za svadbu. Naši članovi u povorci bili su upečatljivi po nošnjama, igri i pjesmi, što su sa simpatijama i pljeskom prihvatili gledatelji. Posebnu pozornost privukle su naše "Kraljice" u atraktivnoj, divnoj opremi. Ulicama Đakova orile su se i ugodno nam zvučale dobro nam znane melodije: "U tom Somboru", "Fijaker stari" ... Uložen je velik napor organizatora i sudionika da se "Đakovački vezovi" 2000. tako uspješno okončaju.

Zoran Čota

Veseli Somborci u svečanom mimohodu

KPD "SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ"
BAČKI BREG

Nekoliko crtica o radu Društva

Naše Društvo je i u ovoj godini nastavilo sa radom, kao i ranije shodno svojim mogućnostima. Ali, važno je da se radi.

Tradicionalno "ŠOKAČKO PRELO" održali smo 19. 02. 2000. godine u velikoj sali MZ Bački Breg. Program smo dali sami, a preljsku pismu napisao je **Zlatko Gorjanac - Tolin** pod naslovom "Šokačka pisma" (objavljena je u prošlom broju "Miroljuba"). Kao gosti predstavili su nam se KUD "Vladimir Nazor" iz Sombora, MKPZ Bački Monoštor i Kulturni centar iz Koluta.

U dogovoru s Osnovnom školom "Moša Pijade" Bački Breg organizirano je takmičenje za djecu do četvrtog razreda u izradi maski povodom poklada. Najbolje maske su nagrađene skromnim poklonima a sva djeca počašćena su slatkišima i sokovima o trošku Društva.

Školska folklorna grupa, mlađa, učestvovala je na Općinskoj smotri u Somboru, a zatim i na zonskoj smotri u Čelarevu. Ova folklorna grupa bila je i na petom festivalu "Djeca su ukras svijeta" u Tavankutu.

Starija folklorna grupa nije sudjelovala na Općinskoj smotri folklor, zbog već višegodišnje neusklađenosti termina, koje odredi Kulturni centar bez konsultacija sa društvima, i uskršnjih blagdana. Znamo da su mnogi jedva dočekali da se ne pojavimo jer smo uvijek ozbiljna konkurencija u takmičenjima.

Marin Katačić

KPD "SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ"
BAČKI BREG

BREŽANI U ĐAKOVU

Poslije više godina KPD "Silvije Strahimir Kranjčević" Bački Breg gostovao je na tradicionalnoj međunarodnoj smotri folklor "Đakovački vezovi" u Đakovu, u Republici Hrvatskoj.

Spremali smo se da tek iduće godine gostujemo na "Đakovačkim vezovima". U tom cilju velečasni **Davor Kovačević**, u dogovoru s organizatorima, postavio je dva izloga sa šokačkom nošnjom i raznim rukotvorinama iz Bačkog Brega. Domaćini su, međutim, izrazili želju da i KPD "Silvije S. Kranjčević" gostuje na vezovima i dostavili nam poziv.

Iako smo imali vremena samo sedam dana od dobijanja poziva, a od dana kad smo utvrdili sve potrebne detalje i manje, uspjeli

smo, zahvaljujući susretljivosti nadležnih državnih organa, pribaviti svu potrebnu dokumentaciju i krenuti na put.

U Đakovu smo dočekani tradicionalnom gostoljubivošću domaćina. Ukazana nam je velika čast što smo bili prvi u povorci dugoj oko 4 km i ispred 58 drugih društava iz cijele Hrvatske i gostiju iz raznih zemalja Europe i šire. Naša su djeca nosila, pored transparenta koji je predstavljao naše Društvo, i transparent gostiju "Đakovačkih vezova" te nam je i na taj način ukazana čast. Biti prvi u koloni ispred toliko društava nije mala stvar, a pogotovo prvi igrati ispred katedrale sa počasnom ložom u kojoj se nalazio predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić, zatim đakovački biskup i drugi uvaženi gosti.

Poslije povorke, koja je počela u 8,30 sati, tijekom cijeloga dana, na bini u predivnom Štrosmajerovom parku nastupala su društva po ranije utvrđenom redoslijedu. Mi smo nastupili oko 18,30 sati sa splotom šokačkih igara i neizbježnim bečarcima kojima smo se predstavili i tako pozdravili domaćine. U znak zahvalnosti na pozivu i srdačnom dočeku, organizatoru smo predali sliku - ulje na platnu - a motivom iz Bačkog Brega.

Nije bilo lako početi se spremati za put još u subotu oko pola noći i krenuti na put u nedjelju ujutro oko pet sati, pa onda tako utegnuti cijeli dan biti u nošnji; zbog specifične nošnje mi se ne možemo u toku dana dva puta spremati i rasprijeti. Ali, želja za nastupom na "Đakovačkim vezovima" bila je jača i mi smo izdržali a s nama i naša domaćica Tihana koja je cijelo vrijeme bila uz nas do polaska kući.

Iako se nismo mogli duže zadržati i slušati sa više tisuća posjetilaca "Zlatne dukate", uz buran aplauz gledalaca krenuli smo na put kući puni lijepih utisaka i uspomena na "Đakovačke vezove".

Marin Katačić

Berežani na bini u Štrosmajerovom parku u Đakovu

Sombor

Proslava Karmelske Gospe

U godini "Velikog jubileja 2000", karmelićani u Somboru priredili su svečanu proslavu Karmelske Gospe, ponajprije devetnicom za duhovna zvanja a na samu svetkovinu slavljenjem svetih misa: u 7,00 na slovačkom, u 8,00 na njemačkom jeziku, u 9,00 svečanom koncelebracijom na mađarskom jeziku, kojoj je predsjedao subotički biskup **mons. dr. Ivan Péntzes** sa svećenicima. U 10,30 svečanom koncelebracijom na hrvatskom jeziku kojoj je predsjedao pomoćni đakovačko-srijemski biskup **mons. Đuro Gašparović** sa svećenicima. Nazočan je bio i provincijal hrvatskih karmelićana **o. Vjenceslav Mihetec** koji je pozdravio biskupe, svećenike, redovnike, redovnice i dvojicu pravoslavnih svećenika te hodočasnike iz subotičke biskupije. Biskupi su u svojim propovijedima istakli Marijinu posredničku ulogu u otajstvu našeg spasenja, pod vidom štovanja sv. Škapulara, koja nas okuplja oko njezina Sina Isusa po sakramentu Pomirenja s Bogom i ljudima te slavljenju Euharistije, kao dvije značajne karakteristike obilježja "Velikog jubileja 2000".

Ovogodišnje slavlje je privuklo u karmelićansku crkvu u Somboru mnoštvo vjernika i hodočasnika, te mladih i djece u živopisnim narodnim nošnjama. Mladi su čitali misna čitanja, molili molitve vjernika i prinijeli darove na oltar. Od darova ističemo biskupski grb **mons. Đure Gašparovića**, rad u tehnici slame što ga je izradila **Jozefina Skenderović** iz Subotice te sliku Karmelske Gospe, također rad u tehnici slame rad **Matilke Skenderović** iz Subotice kao dar subotičkom biskupu. Akademski slikar **Franjo Takač** iz Sombora izradio je sliku u tehnici ulja na platnu koja prikazuje Presveto Trojstvo, Marijin lik sa škapularom, te likom karmelićanina koji jednom rukom drži kalež u koji teče krv iz Isusova boka, a u drugoj ruci drži jubilejski znak 2000. Sliku je umjetnik poklonio karmelićanima. Nakon misnog slavlja bila je tradicionalna škapularska procesija. Za ovu prigodu subotički biskup je proglasio karmelićansku crkvu oprosnom crkvom.

o. Mato Miloš

VUKOVARSKA GOLUBICA

U okolici Vukovara 1938. godine pronađena je čuvena figura golubice. Ovo značajno arheološko nalazište je kraj Dunava, a sam lokalitet se zove Vučedol - Gradac, pa arheolozi ovu figuru nazivaju "Vučedolska golubica".

Poznata Vučedolska kultura trajala je od 3000. do 2200. godine prije Krista a ponikla je na prostoru istočne Slavonije u vrijeme kada je u Mezopotamiji dolazilo do pojave pisma. Ova stara europska kultura dostigla je svoj

vrhunac moći i rasprostiranja u razdoblju megalitskih kultura zapadne Europe. Obuhvaćala je i današnju Bačku kao i gotovo cijelu Istočnu i Srednju Europu.

Figura golubice je izuzetan primjer umjetničkog stvaranja i religiozni simbol povezan sa kultom Velike majke. Nastala je između 2800. i 2500. prije Krista i postala pojam stila, kulture i vremena osvita europske civilizacije.

Vukovarska golubica je kulturna posuda izrađena od pečene gline, visine 19,5 cm. Na vratu je krasi tri urezane oznake dvojne sjekire i ogrlica, a na krilima i na grudima bogate šare. Vrlo značajan ukras koji golubica ima je kukma na zatiljku glave.

Najstariji europski golub

Šare na krilima i grudima kao i kukma od perja na glavi, jasan su dokaz da figura predstavlja domaćeg, rasnog goluba koji se uzgajao u Europi još prije više od 4.500 godina. Ovo je vrlo značajan dokaz da je europsko golubarstvo mnogo starije nego što se do sada predstavljalo. Vukovarska golubica je ujedno i najstarija figura goluba pronađena u Europi.

Pred stručnjacima se sada otvaraju nova pitanja iz oblasti povijesti europskog golubarstva. Da li je ova drvena pasmina golubova nastala od pečinskog goluba ovdje u Panonskoj niziji ili je stigla iz Mezopotamije kopnenim putem koji od davnina povezuje Europu sa Azijom, a proteže se uz Dunav? Ima li ovaj golub veze sa starim ilirskim golubom koji se u ovom podneblju i danas uzgaja pod imenom "dalmatinski golub"? Ako usporedimo glave vukovarske golubice i dalmatinskog goluba, vidjet ćemo da ima dosta sličnosti.

Figura vukovarske golubice nalazi se u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

Josip S. Pekanović

PRVA DOŽEJANCA U ČONOPLJI

U posljednjih nekoliko desetljeća na području Sombora, Subotice i njihove okolice veoma su oživjeli stari lijepi običaji: proslava Dužijance. U novije vrijeme proslava Dužijance pretrpjela je značajne sadržajne promjene jer se u program Dužijance uključuje sve više aktivnosti koje imaju veze sa žetvom. Ovdje treba posebno istaknuti one priredbe koje praktički demonstriraju određene žetvene djelatnosti ili ih prikazuju (na primjer: takmičenje risara, gdje se promatraju sve vrste poslova od pletenja uža, kosidbe, do završetka vršidbe; etno park, gdje se prikazuju oruđa i alati koji su se koristili u prošlosti i slično).

Velika je razlika i u vremenskom trajanju svečanosti. Dok je ranije trajala dan ili dva, sada se dužijance odvija i po nekoliko mjeseci, kao na primjer subotička, koja počinje na Markovo 25. travnja sa blagoslovom žita, a završava krajem kolovoza sa bunaričkim proštenjem.

Sve ove priredbe redovito prate dnevni i periodični tisak, televizija, snimaju se kratki dokumentarni filmovi, objavljuju se prigodni članci i brošure, a Somborci su objavili zasebnu knjigu gdje se opisuje nastanak i povijest Dužijance u gradu i okolnim naseobinama (značajnija djela o Dužijanci prikazat će u literaturi).

Navedeno me je potaklo da otmem od zaborava i opišem jednu Dožejanca koja je održana prije 66 godina u Čonoplji.

Glavni organizator Dožejanca je bila gospođa **Ruža Burza** rođena **Vidaković**, učiteljica u Čonoplji. Ona je rođena u Subotici pa se može pretpostaviti da je ona poznavala ovaj lijepi običaj i da je predložila upravi "Bunjevačke kasine" da se organizira Dožejanca.

Uprava, a potom i članstvo "Bunjevačke kasine" sa oduševljenjem su prihvatili inicijativu za organiziranje Dožejanca i u velikom su se uključili u pripreme.

Proslava Dožejanca je održana 29. lipnja 1934. godine. Povorka sa sudionicima Dožejanca prolazila je kroz selo u pravcu crkve, koju je pratio veliki broj gle-

datelja. Na čelu povorke su bili konjanici, iza njih u fijakeru bandaš i bandašica, a zatim su slijedili desetak karuca i kola sa risarima i risarušama. Kada su stigli ispred crkve, formirana je povorka na čijem čelu su bile dvije djevojčice sa žitnom krunom, iza njih bandaš i bandašica, potom risari i risaruše i na kraju i djevojke, momci i mladi bračni parovi - svi u bunjevačkoj narodnoj nošnji. Burno pozdravljena od velikog broja gledatelja, povorka je ušla u crkvu na misu zahvalnicu. Proslava Dožejanca se završila navečer sa igrankom.

Otkuda u ovom članku za žetvene svečanosti dva naziva: Dužijanca i Dožejanca? Naime, naziv žetvenih svečanosti se mijenjao u ovisnosti od vremenskog perioda kada je nastao i od zemljopisnog područja gdje se pojavio. Detaljnija istraživanja i analize o ovome vršili su **Jovan Erdeljanović, dr. Ante Sekulić, Branko Jegić i Alojzije Stantić**. Prema njihovim istraživanjima u Subotici i okolici su koristili sljedeće nazive: Dožejanca (1884), Dožetonica (1930), Dožejanica (1937) i drugo, dok se u drugoj polovici 20. stoljeća ustalio naziv Dužijanca. U Sinjskoj krajini ovaj običaj nazivaju Doženjancija, u Lici Dožinjancija, u Promini Dožencija itd.

Za Sombor i okolicu su karakteristični ovi nazivi: Dožeonica, Doženjanca, a sada se koristi Dužijanca i veoma često Dužionica (vidi "Somborske žetvene svečanosti", Sombor 1996, "Miroljub", Sombor 1999, broj 2/3, str. 8).

Naziv Dužionica je bio u upotrebi prije više od 60 godina, međutim, navedeni istraživači ga nigdje ne spominju. Interesantno je da je naziv čonopljske Dožejanca isti sa nazivom koji se koristio u Subotici 1884. godine, a veoma sličan je nazivu Doženjanca, koji je bio u upotrebi u Somboru (umjesto "nj", "j").

Đuro Lončar

Literatura:

1. "Subotička Danica" - kalendar za 1935. godinu, str. 78. i 85.
2. Jovan Erdeljanović: "O poreklu Bunjevaca", Beograd, 1930, VI. poglavlje
3. Ante Sekulić: "Bački Bunjevci i Šokci", Zagreb, 1989, str. 252.
4. "Somborske žetvene svečanosti", Sombor, 1996.
5. "Dužijanca '93.", godišnjak KUD-a "Bunjevačko kolo", Subotica, broj 1/1993.
6. "Subotička Danica" - kalendar za 2000. godinu, str. 141.
7. Prikazana slika: vlasnik Emica Džinić Čačić, Sombor

Snimak sa I. Dožejanca "Bunjevačke kasine" u Čonoplji održane 29. 06. 1934. godine

Antun Đurković - Đena,
bandaš

Marija Beretić - Grgoš,
bandašica sa krunom
pored njih: **Emica Džinić i**
Katica Bošnjak, dica
Risari: **Ivan Đurković, Savo**
Kovačević, Joza Mandić,
Marko Kolarić.

Risaruše: **Jovana Bošnjak, Tereska Pašalić, Ana Paštrović,**
Rozika Išpanović i Marija Beretić
Režiser: **Ruža Burza - Vidaković**

IVAN MEŠTROVIĆ U SOMBORU

Kipar Ivan Meštrović zauzima središnje mjesto u hrvatskoj umjetnosti, a njegova djela značajan su doprinos svjetskoj umjetnosti prve polovice dvadesetog stoljeća.

Siromašni roditelji, koji su osim Ivana imali još petoro djece, svake su godine odlazili na sjever u žitorodne krajeve u pečalbu na žetvu. Tako se na jednom od tih putovanja i rodio budući kipar, u Slavonskom selu Vrpolju, 15. kolovoza 1883.

U zavičajnoj zagorskoj zabiti Ivan nije pohađao nikakve škole, pa je sam naučio čitati i pisati. Čuvajući ovce po planini Svilaj, rezao je predmete i likove u drvu, a zatim u mekom kamenu. Tako je otkriven i bilo mu je omogućeno da školovanjem razvije prirodni talent.

U zagrebačku Obrtničku školu nije se mogao upisati jer je prešao propisane godine, pa su ga dali na zanat u klesarsku radionicu Pavla Bilinića u Splitu, gdje je radio manje od godinu dana.

Potaknut od Drnišana, Bečanin Aleksander König, vlasnik okolnih rudnika, omogućio je mladiću početi 1900. u Beču na nauke, još uvijek u seljačkoj odjeći, sa crvenkapom na glavi, ne znajući ni jedne njemačke riječi.

Na Akademiji likovnih umjetnosti nije primljen jer nije pohađao potrebne prethodne škole. Otto König besplatno ga je poučavao u kiparstvu i pripremio za upis na akademiju, gdje je sljedeće godine Meštrović položio prijemni ispit. Četiri godine pohađao je Meštrović Likovnu akademiju.

Meštrović je u Beču izlagao vrlo rano, još kao đak na drugoj godini studija, 1902. godine, na izložbi bečke secesije. Meštrović je za vrijeme boravka i studija u Beču izveo velik broj skulptura živeći od njihove prodaje.

Ivan Meštrović seli 1907. u Pariz. Imao je atelje na Montparnasseu. Pariški umjetnici nisu tada mnogo djelovali na Meštrovića. On je svoj izrazito secesijski izraz oblikovao već u Beču, pa je i u Parizu stvarao u tome duhu, ne osvrćući se mnogo oko sebe.

Na velikoj Međunarodnoj izložbi u Rimu 1911. godine, Meštrović se konačno potvrdio kao najistaknutiji europski kipar. Meštrović je tada, prodavši nekoliko radova, ostao u Rimu i imao atelje u Via Flaminia.

U ratnim godinama Meštrović djeluje u Jugoslavenskom odboru u emigraciji, odboru koji je razvio aktivnost oko priznavanja slobode i neovisnosti jugoslavenskim narodima, koji je u početku djelovao u Rimu, a zatim u Londonu.

U proljeće 1919. dominirala su njegova djela na velikoj izložbi na Petit palaisu u Parizu, kojoj je bio cilj da pobije propagandu o talijanskoj kulturi i umjetnosti u Dalmaciji.

Nakon rata vraća se Meštrović u domovinu. Kraće je vrijeme član Jugoslavenskog nacionalnog vijeća, ali zatim napušta političko zaduženje i posvećuje se stvaranju.

Već 1921. godine u somborskoj gimnaziji izlažu najpoznatiji jugoslavenski umjetnici, među kojima je i tada vjerojatno najslavniji Ivan Meštrović.

Razdoblje između dva rata doba je zrelosti, smirenosti, plodnog rada i svjetske slave Ivana Meštrovića. Nakon dugih lutanja nastanio se u Zagrebu. Slavu u domovini i svijetu duguje Meštrović naročito monumentalnim spomenicima: Marku Maruliću u Splitu (1924), J. J. Strossmayeru u Zagrebu (1926), Grguru Ninskom u Splitu (1927), Indijancima u Chicagu (1927), Zahvalnosti Francuskoj u Beogradu (1930), Neznamom junaku na Avali (1938) i drugim.

Drugi svjetski rat zatekao je Ivana Meštrovića u Splitu, s obitelji i prijateljima. U proljeće 1941. okupirali su Talijani Split. Upozoren da ga Talijani namjeravaju uhapsiti, sklanja se u Zagreb. Nov režim traži od Meštrovića da ga, kao ugledan umjetnik podrži, što on odbija. Namjerava s obitelji pobjeći u Englesku, ali je njegov plan otkriven pa ga tadanje vlasti hapse. Gotovo 5 mjeseci provodi Meštrović u neizvjesnosti u zatvoru, iz kojeg se odlazilo samo u logor i u smrt.

Nakon intervencije utjecajnih prijatelja i Vatikana kipar je pušten u kućni pritvor. Iskoristivši priliku da izlaže na Biennalu u Veneciji (1942) i da obavi neke narudžbe za Hrvatski Zavod sv. Jeronima u Rimu, odlazi Meštrović u Italiju i ne vraća se više u domovinu. S obitelji je naredne godine živio u Švicarskoj u Lausanni i Ženevi, režući reljefe u drvetu i slikajući velika ulja. Godine 1946. boravi opet u Rimu.

Američka Akademija znanosti i umjetnosti poziva ga da izlaže svoja djela u New Yorku, a Sveučilište u Syracuseu ponudi mu službu profesora kiparstva na svojoj Umjetničkoj školi, pa Meštrović putuje u SAD. Godine 1955. prihvatio je Ivan Meštrović ponudu sveučilišta u Notre Dame u South Bendu da bude nastavnik kiparstva na tamošnjoj Umjetničkoj školi i tu je živio i djelovao do smrti. Imenovan je počasnim doktorom brojnih američkih i europskih sveučilišta i akademija, odlikovan Legijom časti, nagradom Američke Akademije umjetnosti i književnosti i mnogim drugim počastima.

Ljeti 1959. krenuo je posjetiti domovinu. Namjeravao se konačno vratiti kući, ali ga je sljedeće godine udarila kap. Ni tada nije prestao raditi i smrt ga je zatekla na povratku iz ateljea 16. siječnja 1962. godine. Pokopan je u obiteljskom mauzoleju u Otavicama.

Interesantno je napomenuti da lik Ivana Meštrovića nije prikazan na poštanskim markama Jugoslavije, iako je Božidar Jakac još 1963. godine dao skicu sa portretom Ivana Meštrovića, za drugi niz maraka posvećenih zaslužnim ljudima kulturno-povijesne prošlosti! Međutim, prema skulpturama ili spomenicima Ivana Meštrovića izdato je čak 12 izdanja prigodnih maraka Jugoslavije, od čega je spomenik "Pobjednik" u Beogradu prikazan čak tri puta (1946; 1964; 1983, kojim je obilježena stota godina rođenja Ivana Meštrovića).

Priredio: Ivan Burnać

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) je potvrdila:

Ishrana otočana Krita je djelotvorna protiv nastajanja oboljenja srca i raka

Odavno je poznato da su biljne masnoće znatno zdravije za ljudski organizam od životinjskih. Osobito je maslinovo ulje korisno za ljudski organizam. Statistički je do sada bilo poznato da u mediteranskim zemljama, gdje se u prehrani većinom koristi maslinovo ulje, ima znatno manje infarkta miokarda.

Posebno je istraživana ishrana otoka Krita. Učestalost koronarnih oboljenja na ovom otoku je upola manja nego kod stanovnika kontinentalnog dijela Europe. Značajno je niža i smrtnost od malignih oboljenja. Životni vijek otočana Krita je najduži od svih pripadnika zapadne civilizacije.

Ishrana otočana Krita sastoji se od salate, voća, mahunastog povrća, obilno zauljenim domaćim maslinovim uljem. Otočani ne jedu integralno brašno nego lepinje od bijelog brašna i to rado zaliju čašom-dvije vina. Ovakva ishrana svakako nije niti nemasna, niti niskokalorična.

Francuski znanstvenici su započeli petogodišnje istraživanje u kojem su skupinu od 300 osoba sa preboljelim infarktom miokarda ostavili na dotadašnjoj ishrani, dok je istovremeno ista takva skupina dobijala isključivo kritsku ishranu. Istraživanje je prekinuto već poslije dvije godine, pošto je skupina na kritskoj dijeti imala 73% manje ponovnih infarkta miokarda. Smrtnost od kardiovaskularnih oboljenja u toj grupi bila je za 70% niža.

Znanstvenici to objašnjavaju time da masne i linolenske kiseline maslinovog ulja imaju izrazite antioksidativne osobine, što znači da podmlađuju organizam i štite srce.

Maslina inače u mediteranskom prostoru postoji oko 200 vrsta, a drvo masline daje prosječno godišnji rod od 20 kg maslina. Od te količine se dobija do 5 kg maslinovog ulja. Najzdravije, najaromatičnije (i naravno najskuplje) je hladno cijeđeno ulje zelenih maslina (oznaka na pakiranju "extravergine" ili "extranativ") koje se koristi za salate i mariniranje, jer pri visokoj temperaturi gubi svoje ljekovite osobine. Dobra su i ulja sa oznakom "vergine" ili "nativ" koja se mogu koristiti i za prženje. Obična maslinova ulja, skoro neutralnog mirisa, sastoje se od manje vrijednih sastojaka i zadrže samo mali postotak hladno cijeđenog ulja, ali zato podnose veoma visoke temperature te su pogodna i za friteze.

Ambrocius

Blitva

/lukusno i zdravo povrće/

Zanimljivo je da je blitva prije sto godina u srednjoeuropskim zemljama bila poznatija od špinata. Prvenstveno se cijenila kao ljekovita biljka, a govorilo se da njezini sastojci pokreću lijeva crijeva i smiruju živce.

Samonikla, potiče iz priobalja Sredozemnog mora. Još u dalekoj povijesti ljudi su otkrili njezine prehranbene vrijednosti i počeli je uzgajati. Sadrži minerale: fosfor, kalij, kalcij, magnezij, željezo i jod; vitamine: B1, B2 i C, kao i bjelančevine. Dovoljan razlog da se blitvom obogati naš jelovnik.

Od blitve se mogu koristiti listovi i stabljike. Zeleni listovi se sijeku i pripremaju kao špinat. Najukusniji su mladi listovi do 15 cm dužine, stariji listovi znaju imati gorkast okus. Preporučuje se priprema istog dana kada je blitva ubrana, pošto listovi brzo venu i gube vitamin C. Bijele stabljike se upotrebljavaju kao šparage. Prije kuhanja, nožem im se oprezno skine vlaknasta opna, isijeku se na kratke komadiće i zalim dinstaju. Ako se listovi i stabljike zajedno dinstaju, treba obratiti pozornost da stabljikama duže treba da omekšaju.

Ambrocius

"MIROLJUB" PITA: ŠTA JE PRIJATELJSTVO?

Na ovo pitanje odgovore su dala dica uzrasta osnovne škole na litnjem druženju zbora i orkestra župe Presvetog Trojstva iz Sombora.

Filip M.: Kada se dva diteta druže, svađaju i pomažu jedno drugom.

Ivana A.: Ja sam prijateljica sa više derana pa se i posvađamo, ali i pomirimo. To je prijateljstvo.

Josip M.: Prijateljstvo je kada se možeš osloniti jedan na drugoga.

Emina R.: Kada se neko druži s tobom i u dobru i u zlu.

Agneza P.: Prijateljstvo je kad ti neko pokida neku važnu stvar, a ti mu to možeš oprostiti.

Ivana.: Prijateljstvo je kad mogu mom najboljem drugu da kažem sve moje tajne i misli.

Darija M.: Danas prijateljstvo je veliki znak pitanja. Svako gleda svoje interese.

Gabriela M.: Prijateljstvo je kad se možeš povjeriti nekom starijem, a on te sasluša i sačuva tvoju tajnu.

Josip P.: Kad se vratim kući i na kapiji me dočeka moj ker, e to je prijateljstvo.

Ana Č.: Dogodi se da me neko tuži mami što sam šetala s jednim kolegom iz razreda. Ali moja mama je pametna i ima povirenje u mene i ja joj sve ispričam. Mislim da se može biti prijatelj sa dičakom, ali i sa mamom.

Razgovarala: Cecilija Miler

Šale

OCINA ZA HRABROST - Na kraju školske godine otac kaže sinu: "Žao mi je što u škuli ne daju ocine za hrabrost. Ti bi virovatno dobio peticu jer si se usmilio pokazat svoju đaku knjižicu."

NI KRIV NI DUŽAN - Pera plačući utrči u kuću i počeo se žaliti: "Tata, Joza mi je opalio šamar." U tom trenutku na vratima se pojavi Joza i sav bisan kaže: "Nemoj lagati, očeš da ti opalim još jedan!"

Tajna

Kad ti nešto kažem nemoj drugom reći jer će naša tajna brzo nam uteći.

Samo reci Peri a Pera će šimi, a kod trećeg druga vatra će da dimi.

Od usta do usta svi sad znadu tajnu, baš je to divota imat drugu bajnu.

Bibijana M.

Vrućina

Upeklo Sunašće u livadu žutu svenuo je cvitak na kolskome putu.

I livada žuti zelen trave nema, upeklo Sunašće pa i vrabac drema.

Bibijana M.

LUBENICA

Od salaša do njive jedan putić vodi svakim danom baš tim putem tata žurno hodi.

Dok je rosa sjajna čista lubenica od nje blista.

Tata kvrcne lubenicu ona vell: "Čvok". Uzme tata svoju bricu i odsiče lubenicu isteko joj rok.

Bibijana M.

REBUS

Rješenje je skriveno u ovom broju

PRODUŽENI POST

Teško je zamisliti kako bi reagirao jedan stranac vidjevši kako se žitelji najveće žitnice svijeta guraju u ranim jutarnjim satima za veknu običnog kruha. Tko ne porani, mora računati sa specijalnom ishranom, specijalno izmišljene vrste kruha u specijaliziranim uvjetima ... itd. itd.

Nedostaju nam samo još kolači Marije Antoanete.

Da sve ima svoj uvod, razradu, kulminaciju, posvjedočit će, doduše suhoparni, ali alarmantni podaci.

Sudeći prema pisanju lista "Ekonomist", prosječni prinosi pšenice od 1985. do 1997. godine kretali su se oko 3.084.158 tona. Iako u školskim udžbenicima djeca i dalje uče kako Vojvodina može prehraniti cijelu Europu, stvarnost kaže da jedva može prehraniti samu sebe. Od 1997. prosječan prinos se iz godine u godinu smanjivao, te je prošle godine iznosio svega oko 2.000.000 tona. Jednako alarmantan podatak je da seljaci sve manje žita isporučuju državi. U Europi država isplaćuje i cijenu skladištenja i zadržava ujednačenu cijenu žita tijekom cijele godine. Primjera radi, kod nas je prošle godine garantirana cijena bila (1,5 a u stvarnosti se isplaćivalo 1,2 din/kg) u 7. i 8. mjesecu da bi već u 9. mjesecu cijene skočile na 2,20, a na kraju godine i do 4 dinara. Seljaci su odavno na gubitku, a sada su i mlinovi dovedeni do bankrotiranja. Nije teško pretpostaviti koliku zaradu donosi kruh.

U ovoj priči zanemareni su podaci o kvaliteti pšenice. Nekada je vojvođanska pšenica bila i te kako tražena u Europi. Od nje su pravljena specijalna - fina peciva. Sada se uzgaja žito vrlo loše kvalitete. Politika utvrđivanja cijene pravila je malu razliku između prve, druge i treće klase, pa se i seljak opredjeljivao za kvantitet. Silaznom putanjom, dakako. Tako je prošle jeseni zasijano svega 750.000 ha pšenice, a od toga 600.000 ha u optimalnom roku (kasnilo se zbog nedostatka novca, traljave isporuke goriva i slično). Sam po sebi i taj podatak govori više ako se uzme u obzir da je 40% pšenice zasijano sjemenom sa tavana, a i gnojiva je razmjerno malo rezervirano. Podzemne vode nadošle pred kraj protekle godine uništile su dosta zemlje zasijane pšenicom.

Medijske kampanje bruje drugačije, ali ih sve više zaglušuje krčenje crijeva. "Hljeba, hljeba ... Gospodaru, davno ne viđesmo hljeba!"

Antonija Čota

NAJSTARIJA SLIKA SOMBORA

Snimljeno 1872. godine

Snimio:

Frey Béla - fotograf iz Sombora

NAŠI PRIDSIDNICI

OD MIROLJUBA DO NAZORA

DR. MATO ŠKRABALO

(1895-1963)

Potkraj svoga života moj otac dr. Mato Škrabalo dvije je godine (od 1960. do 1962.) obnašao časni položaj predsjednika Kulturno-umjetničkog društva "Vladimir Nazor" u Somboru. No, dokle mi sjećanje seže u zamagljene predjele djetinjstva, pamtim ga kao uvijek angažiranog (a meni se, djetetu, činilo i važnog) člana u vodstvu Društva što smo svi u kući zvali "Hrvatski dom". U ta davna vremena uoči Drugog svjetskog rata zgrada Doma nalazila se "iza riblje pijace", na samom uglu ("čošku") preko puta Centralne osnovne škole, a s nekoliko stepenica silazilo se u najposjećeniji dio Doma koji se zvao "Dalmatinski podrum", odakle smo povremeno donosili kući boce dalmatinskog crnog vina, ukoliko je zakasnila pošiljka gustoga plavca od babe Mare i dunda Nika iz očeva rodnog mjesta Popove Luke na poluotoku Pelješcu.

Mato Škrabalo rodio se u ponoć između 20. i 21. siječnja

(januara) 1895. godine kao prvo od dva djeteta pomorskoga kapetana Iva Škrabala i njegove žene Marije, rođene Rabaza. Vrijeme poroda izazvalo je nedoumicu koji datum upisati kao dan rođenja, pa mi se čini da se u službenim dokumentima bilježio 20. no u kući se čestitalo dan kasnije (ili obratno)!

Kako joj je muž sve do mirovine plovio nesigurnim morima i oceanima, moja baba Mare je, zabrinuta za svoju budućnost, željela da joj sin postane svećenik, kome bi u župi jednoga dana vjerojatno bila potrebna pomoć stare majke. Tako je mali Mato poslan u dubrovačko sjemenište, iz kojeg je, na majčino zaprepašćenje, istupio u šestom razredu gimnazije, dakle kad je doživio buđenje hormona i još na vrijeme da se izbjegnju kasniji skandal. Maturirao je 1914. na sam dan zlokobnog atentata u Sarajevu, pa je ubrzo morao obući

austro-ugarsku uniformu. Tri godine se uspio izvlačiti od odlaska na frontu, ali u posljednjoj godini rata, nakon dopusta na Pelješcu, nije se vratio u jedinicu, nego se kao dezertjer skrivao u Zagrebu i usput ubrzano studirao. Mladi diplomirani pravnik s rigorozom stekao je 1922. titulu doktora prava i dobio je priliku da bez pripravničkog staža odmah bude imenovan za suca u nekom od gradova u Bačkoj. Iako je na

izbor imao i Novi Sad i Suboticu, odlučio se za nepoznati mu Sombor, dotadašnje županijsko središte, kamo je pošao - barem je tako mislio - na godinu-dvije ...

Već sljedeće godine vjenčao se sa svojom (budućom) majkom, Jelenom/Huškom Vidaković, kćerkom zemljoposjednika i trgovca Franje pl. Vidakovića (od grane Kajtina iz Lemeša). Tako je mladi sudac i naočiti dalmatinac odlučio da se veže s uglednom bunjevačkom udavačom i ostao je usidren u Somboru cijeloga života. Stekao je ugled skromna i poštena čovjeka blage naravi, a u sudačkome poslu bio je nadaleko poznat po nepotkupljivosti. Držeći se principa da se sudac ne smije politički posebno angažirati, aktivirao se uglavnom u kulturnim, lovačkim, ribolovnim i planinarskim društvima, no uvijek i svugdje je nastojao ostajati u drugom planu. Odmah nakon osnivanja 1936. pridružio se "Miroljubu", iako kao sudac nije mogao preuzeti nikakvu funkciju u prvoj upravi Društva, koje je svojim hrvatskim opredjeljenjem igralo jasnu političku ulogu u onim prilikama. No, kad je na javnim (!) izborima 1938. prkosno dao svoj glas Udruženoj opoziciji koju je vodio dr. Vlatko Maček, zadržao je premještanje iz Sombora, a vratio se tek nakon sporazuma Cvetković-Maček uoči izbijanja Drugoga svjetskog rata.

Za vrijeme mađarske okupacije dr. Mato Škrabalo bio je aktivan i djelotvoran kao svojevrsni neformalni konzul za mnoge Hrvate jer se, kao predratni povjerenik "Hrvatskoga radiše", brinuo za brojne mlade ljude koji su preko te organizacije došli iz hrvatskih pasivnih krajeva na naukovanje radi stjecanja zanata u Sombor pa su bili zatečeni ratom i pritiscima mađarskih vlasti da se vrate odakle su došli, iako su se neki od njih ovdje već poženili i skućili, pa nisu bili skloni otići u nesigurnu NDH.

Pamtim kako se za vrijeme mađarske okupacije tata vratio jedne večeri iz "Miroljuba" i kako je mami ispričao da je na sjednici uprave netko isključio struju, a kolaboracionist Grga Vuković (tada poslanik u budimpeštanskom Parlamentu) dobio je batina, od kojih se sklonio pod stol. Ubrzo su iz "Hrvatskog doma" donešene u našu kuću dvije prekrasne vitrine s tamburicama i zastavama "Miroljuba", jer su mađarske vlasti zabranile Društvo. Ti su ormari smješteni kod nas da ih sačuvamo do kraja rata, a vraćeni su tek u ljeto 1945. kada je osnovan "Hrvatski prosvjetni dom". Dobro se sjećam te osnivačke skupštine

u velikoj sali stare Gradske kuće, na koju me je tata poveo sa sobom, a vratili smo se optimistički raspoloženi, jer su tadašnji politički rukovodioci u svojim govorima nedvosmisleno priznavali da više nitko neće Bunjevcima i Šokcima zabranjivati da se smatraju pripadnicima hrvatskoga naroda.

Takva pozitivna politika nije potrajala dugo. Nekoliko godina kasnije nije bilo dopušteno da Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo uzme naziv "Stjepan Radić", jer taj povijesni vođa hrvatskoga naroda nije bio po volji jugokomunističke vlasti, nego je nakon zakulisnih natezanja odobreno da se društvo nazove "Vladimir Nazor", po tada još živom partizanskom pjesniku. Nekoliko godina kasnije nametnuto je skidanje hrvatske oznake iz imena društva, a neke su sekcije morale biti ukinute ili pripojene drugim somborskim društvima, jer se takvom reorganizacijom smjeralo ukloniti tradiciju nacionalnih (mađarskih, srpskih i hrvatskih) društava u gradu koji je uvijek njegovao međunacionalnu i međuvjersku toleranciju. Iako je takav unitaristički pritisak bio najjači upravo u godinama kad je dr. Mato Škrabalo obnašao dužnost predsjednika Društva, on se prihvatio ove nezahvalne dužnosti svjestan da Društvo po svaku cijenu treba opstati. Somborci su, srećom, i dalje rado zalazili na igranke ili prelo, a oni nešto stariji kartali su se ili igrali šah ...

Prisjećajući se svoga oca kao aktivnoga člana "Hrvatskoga doma", u pamćenje mi se vraćaju imena i likovi značajnih ličnosti iz toga kruga s kojima se moj otac družio i koji su zalazili u našu kuću. Pamtim markantnu pojavu predsjednika Tuna Matarića koji je zračio autoritetom, uvijek veselog Gustiku Bogdana, smirenog Stipana Periškića (u čijoj smo knjižari i papirnici kupovali školski pribor), pa zatim tatinih prijatelja koji su poput njega kao školovani ljudi iz drugih hrvatskih krajeva dospjeli u Bačku: banjalučkoga liječnika i ravnatelja pjevačkog zbora Ladislava Vlašića (zvali smo ga po somborski "čika Lacika"), Slavonca veterinara Fabijana Hajdukovića ("čika Fabo"), te suca i advokata dr. Ante Nikića, rodnom iz Nikinaca u Srijemu.

Okružni sudac dr. Mato Škrabalo tri puta je u svome životu odlazio u penziju. Prvi put su ga 1941. kao stranca mađarski okupatori prisilno penzionirali kad mu je bilo tek 46 godina, a drugi put je 1946. sa svega 51 godinom sam zatražio da ode u penziju, jer nije želio učestvovati u političkim suđenjima seljacima koji nisu mogli udovoljiti nerealnim obavezama za prisilni otkup. Učinio je to u vrijeme kada nije bilo nimalo bezopasno odbiti povjerenju dužnost, a i tadašnje mirovine jedva da su bile dovoljne za egzistencijalni minimum obitelji sa dva sina na školovanju. Kad su polovicom pedesetih godina doneseni zakoni koji su ipak unijeli nešto reda u pravni poredak i sudstvo, moj se otac reaktivirao u okružnom sudu, da bi 1961. napokon ispunio zakonske godine za mirovinu, pa je sada već treći put i konačno umirovljen. Nije mu bilo suđeno dugo uživati u mirovini, jer je već 4. ožujka 1963. umro na operacionom stolu u Zagrebu.

Kao sina, ispunjava me ponosom slika dr. Mate Škrabala na zidu klubske sobe "Hrvatskog doma", jer u tome vidim znak da nije zaboravljena njegova skromna, ali angažirana uloga u radu društava, od "Miroljuba" do "Nazora", koja su u povijesno nesklonim vremenima čuvala, održavala i njegovala kulturni i nacionalni identitet bunjevačkih Hrvata u Somboru.

Ivo Škrabalo, Zagreb